

**SAPIENTIA
ERDÉLYI MAGYAR TUDOMÁNYEGYETEM
CSÍKSZEREDA**

Alsósófalva

Társadalomtörténeti vázlat

Készítette: Biró Róbert

© Csíkszerda - 2004

Tartalomjegyzék

Bevezető

Földrajzi geológiai jellemzők.....	3.
Keletkezéstörténet.....	3.

I. Alsósófalva lakossága

Demográfia, térbeli mobilitás	5.
Oktatás	6.
Táplálkozási szokások.....	8.
Öltözködés, divat	9.
Egészségügy.....	10.
Szociális helyzet, szegénység	11.

II. Alsósófalva gazdasága

Gazdasági élet	12.
Gépek megjelenése	14.
Urbanizáció, iparosodás, építkezés	15.
Szakmaválasztás, foglalkozások	16.

III. Alsósófalva kulturális múltja

Hit és erkölcsi élet.....	17.
A sóvidéki tánc.....	18.
Népszokások	18.
Népi gyermekjátékok	20.

Utószó	22.
---------------------	------------

Források.....	23.
----------------------	------------

Bevezető

Földrajzi geológiai jellemzők

Alsósófalva falu a Sóvidék települései közé tartozik. A Sóvidék az egyetlen olyan tájvidék, amely nevét találóan a sóról, erről az értékes ásványi kincsről kapta. A Sóvidék kistáj a Kisküküllő felső völgyében és a Korond vize mentén. Az egykori Udvarhelyszék és Marossszék határán fekszik.

A falu elnevezése magyarul Alsósófalva, románul Ocna de Jos, Hargita megyében Parajd községben található. A községközponttól három kilométerre, a legközelebbi várostól - Szováttától - 10 kilométerre, Székelyudvarhelytől 37 kilométerre, a megyeszékhelytől 92 kilométerre fekszik. A 13/A országút közelíti meg a falut, 1 kilométer távolságra.

Alsósófalva az északi szélesség 46 fok 33 perc és a keleti hosszúság 25 fok 07 perc metszéspontján, a Görgényi havasok és a Hargita érintkezési pontja közelében, a tengerszint feletti 520 méter magasságban terül el. A falut nyugaton a Sóhegy és a Haromtető, délnyugaton a Siklódikő és a Küsmődikő, délen Görnyésteteje, délkeleten a Firtosmagaslata és a Szorostető, keleten a Korondi hegy határolja. ¹

A falu a parajdi medencében fekszik, amelynek éghajlata kissé hidegebb, mint az Erdélyi medencéé. Az átlaghőmérséklet 8,2 fok. A csapadék mennyisége jelentős: esős években 800-1000 mm/év, száraz években 600-700 mm/év.

A falutestet a következő patakok szelik át: Kispaták, Gombáspataka, Egrespataka. Jelenlétük fontos, öntözésre, mosásra, állatok itatására egyaránt használják a patakok vizét. Nagyobb tó a falu határában nincs. Haromalatt található egy kisebb kiterjedésű sótó. ²

Keletkezéstörténet

A falu településének írásos nyomai nincsenek. Pontosán ma sem tudjuk a falu történetének a kezdetét. Alszeg, vagyis Alsósófalva valószínűleg a sóhāti bányaművelés fokozottabb megkezdése után jöhetett létre. Sok szájhagyomány kering az első települések történetéről, de ezeket csak romantikájuk tartja meg, a néphagyomány számára is inkább, mint a hitelességük.

A falu területét és környékét hatalmas erdőségek borították a településtörténet kezdetén. Egyetlen emberlakta hely a sósziklák közvetlen közelében lehetett, amit a legrégebbi időktől folytatott sótermelés tett indokolttá. A szájhagyomány azt tartja az első telepeseket illetően, hogy ennek a területnek nagy erdőségeiben és a Sóhegytől délkeletre eső Korond patak mentének nádas területén két rabló-betyár banda tanyázott, melynek leszármazottai a Fülöpök és a Kacsók. Valószínűbbnek tűnik az a szájhagyomány, hogy a felsősófalvi székely birtokosok a Fülöp és Lukács családból telepedtek át a Korond vizén innen, s szaporodásukkal Alszeg, később Alsósófalva nevezetét nyert. Az ősi sótermelés indokolja azt a föltevést, hogy a régebbi településű

atyhai sóvágómunkások telepedtek itt meg, mint a bánya közelségében előnyös helyen. A Söhegytől keletre, a Korond vize mellett egy Tekerestanya nevű dűlő név arra enged következtetni, hogy a székely előd-időkben emberi település volt.

A Nagyvész nevű dűlőben a falu déli határán egy településre alkalmas fennsíkon 1946-ban Káli Farkas, alsósófalvi szántó-vető, munka közben hatalmas középkori sírra bukkant, agyagedényekben eltett hamvakra.

Alsósófalva a legfiatalabb telepítménye a vidéknek. A XVI. század elején vette eredetét. A következő évszázadok sokszor viharos idők eseményeit mindig túlélte. A falu mindig a jelenlegi helyén állott, nem vándorolt.³

I. Alsósófalva lakossága

Demográfia és térbeli mobilitás

Alsósófalva lakossága nagyon ritkán volt 2000 főnél nagyobb.

Évszám (év)	1910	1930	1956	1966	1977	1992
Lakosság (fő)	1981	2023	1884	1744	1695	1868

A lakosság a két világháború között éri el a valaha mért legnagyobb számot. Ezután a lakosságszám folyamatosan csökkent, kivéve a cigány lakosságot, amely szaporodási tendenciát mutatott. A csökkenés oka a mezőgazdaság nagyfokú elmaradottsága, leromlása volt és ma is az, de közrejátszott az elhalálozások nagy száma és a fiatalok elvándorlása is. Az elhalálozások száma az alacsony életszínvonal miatt volt nagy. A XX. század első felében „ezernyi fajta népbetegség” terjedt és 1900-1930 között összesen 782 ember halt bele különböző betegségekbe. A számbeli csökkenést valamelyest ellensúlyozta a sóbánya zavartalan működése, valamint azon tényezők, hogy Fülöp András főkönyvelősége idején jelentős számú fiatalnak házhelyet biztosítottak, továbbá az állattenyésztés jobb jövedelmezősége, mint a környező településeken és az erdőművelés.

Etnikai szempontból a falu lakossága szinte teljesen magyar (székely). Román nemzetiségű az elmúlt száz esztendőben csak egyetlen egy személy volt, egyik falubelinek a román felesége.

Vallási szempontból a falu lakossága nagyrészt mindig is református vallású volt, de laktak római katolikusok, unitáriusok, Jehova Tanúi, és egyéb vallásúak nagyon kis arányban.⁴

A XX. század elején három személy vándorolt ki Argentínába és egy az Amerikai Egyesült Államokba; Argentínából mindhárman haza is tértek. A későbbi időkben is voltak kivándorlók Magyarországra, Amerikai Egyesült Államokba és főként Kanadába; ők ma is tartják a kapcsolatot itthon maradt rokonaikkal.

A kommunizmus ideje alatt, tízen távoztak külföldre, közülük nyolcan engedély nélkül (a kiköltözés érdekében névleges házasságot nem kötöttek). Az elköltözöttek és az itthon maradottak között szoros kapcsolattartás van, ünnepekkor, lakodalmakkor, temetéskor sokan hazajöttek.⁵

A kommunizmus éveiben sokan költöztek városokba, ipari központokba: Székelyudvarhelyre, Szovátára, Székelykeresztúrra, Aradra, Temesvárra, Barótra és Vajdahunyadra is. Vajdahunyadon például az alsósófalviak egy egész utcát alkottak. Ceausescu idejében a sófalvi lányok keresettek voltak a tengerparti városokban, akik odaköltöztek munkát keresni.

Bukarestbe is költözött egy személy a két világháború között.⁶

Oktatás:

Az iskolának Alsósófalván az 1885-1886-os évtől kezdve van anyakönyve, és rendelkezik az Iskolaszék Jegyzőkönyveivel.

Az 1919-1920-as iskolai évtől kezdve öt tanító oktatott az iskolában, majd az 1925-1926-os tanévtől létezik öt osztályterem. 1940 szeptemberéig az iskola öt tanügyi káderrel és hét osztállyal működik. Az 1940-1941-es évektől a tanügyi káderek száma hatra nő.

A tanulók létszáma (1940-1941) a következő:

Osztály	Tanulók létszáma	Lezáratlan tanulmányi helyzettel		
		elementek	hiányzás	betegek
I.	71	4	2	1
II.	63	mind látogatták az iskolát		
III.	68		2	
IV.	44			
V.	49			
VI.	37			
VII	19			
Összesen	351	4	4	1

Az 1943-1944-es években a tanulók létszáma 330, 6 tanügyi káder tanított és a tanulók 8 osztályt végeztek. A '45-'46-os évben beírt tanulók száma 291 volt, de csak 193 járt iskolába. A '46-'47-ben beírt tanulók száma 309 volt, de közülük csak 160 látogatta az iskolát. A kis számú látogatottság oka, hogy nem létezett törvényes rendelkezés, amely biztosította volna a tanulók beiskolázását). '48-'49-ben az I.-VII. osztályba beírt tanulók száma 320, iskolába járt 197.

A beiskolázatlan tanulók nagy létszáma kellemetlen következményekkel járt, mert az 1949/50-es iskolai évtől kezdve megszüntették az V.-VII. osztályokat. Ettől az időponttól az iskola csak I.-IV. osztállyal működött és hat tanügyi állás létezett. Az I.-IV. osztályokban 163 volt a tanulók száma, a beiskolázatlanoké 12. 1950 szeptemberétől kezdve az alsósófalvi V.-VII. osztályosok Felsősófalván látogatták az iskolát. Így a beiskolázatlan tanulók száma jelentősen megnőtt, ugyanis az iskolaköteles V.-VII. osztályosok közül alig 50% járt iskolába. Az 1952/53-as évben az I.-IV. osztályokba beírt tanulók száma 204 volt. A szülők kérik Székelyudvarhely városának Tanügyi Osztályát (rajoni) és a Maros Magyar Autonóm Tartomány tanügyi osztályát, hogy engedélyezzék az V.-VII. osztályok újraindítását. A szülők kérése eredménytelen maradt.

1955-ben újra megindul a mozgalom az V.-VII. osztályok újraindításáért. Fülöp József alsósófalvi lakos, a parajdi sóbánya dolgozója, személyesen megy Bukarestbe, a Tanügyi Minisztériumba az V.-VII. osztályok újraindítása végett. A lakosok kérését most siker koronázta, s

így 1955 szeptemberében az iskolában újra létesítették az V. és VI. osztályokat Az ötödik osztályba 35, a hatodikba 28 tanuló volt beírva. A tanügyi káderek száma tízre nő.

Az 1956/57-es iskolai évben az iskola hét osztállyal működik. Az V.-VII. osztályokba beírt tanulók száma 87. Az ötödik osztályba 29 a beírt tanulók száma, akik közül 5 nem járt iskolába. ⁷ Az 1965/66-os iskolai évtől a kötelező oktatás időtartamát 8 osztályra emelték. Így az iskola is 8 osztállyal működik. Az 1970/71-es és 1971/72-es iskolai években még kilencedik osztály is létezett. A felsősófalvi kilencedikes tanulók Alsósófalvára jártak iskolába, mert itt nagyobb volt a kilencedikesek száma, mint Felsősfalván. Az 1972/73-as iskolai évtől napjainkig az iskola 8 osztállyal működik.

Igazgatók: 1919/20-1924/25 Kósa István tanító, 1925/26-1943/44 Szabó János tanító, 1944-1946 Jakab Árpád tanító, 1946-1949 Benkő János, 1949-1950 Szabó Domokos. Ezután rövid időszakokban többen váltják egymást: Béla Károly, Jakabffi József, Györgybiró István. 1955 szeptemberében Péter Bélát nevezték ki igazgatónak. Az iskola leromlott állapotban volt. Az ő munkásságának köszönhetően renoválták az épületet. Igazgatósága idején fellendült a falu kulturális élete. Ekkor volt a népi zenekar megalapítása mind a felnőttek, mind a tanulók számára, ami Csegzi Sándor tanító nevéhez fűződik. 1958-1962 között Incze Vilma tanítónő az igazgató, 1962-1966 között Pál Imre. Az ő idejében két osztálytermet építettek. 1966 májusában András Benedeket bízták meg az igazgatói munka végzésével, mivel Pál Imrét kinevezték a homoródi pionírtábor igazgatójának. András Benedek idején mind az oktató-nevelői tevékenység, mind a társadalmi-kulturális munka megfelelő szintet ért el.

A népi zenekarok magasabb szintet értek el Kiss Géza Sándor tanító idején, 1960-1974 között, amikor helyettes tanár volt. Az 1960-as évektől kezdve az oktatói-nevelői munka színvonala közepesnek mondható. A tanulók kimagasló eredményeket értek el nemcsak a tanulásban, hanem a különböző versenyeken is. Viszonylag nagy számú tanuló jutott be neves középiskolákba, szakközépiskolákba és a tanítóképzőbe is. Tantárgyversenyeken megyei és országos szakaszokra jutottak el. Igazgatók 1980-tól: 1980-1986 Serényi János, 1986-1990 Serényi Éva. ⁸

Alsósófalváról származó híres emberek: Cseresnyés Gyula (1932-1995), színész és rendező; Sükösd Ferenc (1933-1972), festőművész; Kacsó András (1932-1987), táncoktató, művészeti szakirányító és folklórgyűjtő; Fülöp G. Dénes, református lelkipásztor; Pál Dénes, fuvolaművész; Ráduly András és Ráduly Zoltán zenészek; Bíró András mérnök. ⁹

Táplálkozási szokások:

„A helybéli orvosok a megmondható, hogy milyen átkos következményei vannak az egyoldalú táplálkozásnak. A falu étrendjéből mindinkább kiszorult a tej, a tojás. Egy hét alatt a megkérdezett 19 tanulóból mindössze kettő reggelizett tejet. A tojást mintha nem is ismernék! Helyettük – szinte állandó jelleggel – olyan slágerszámok jelentek meg, mint a májpástétom, esetleg olcsó szalámi, paradicsomos halkonzerv reggel délben este... Sokkal egyoldalúbb a táplálkozás, mint akkor, amikor a tej, tojás túltengését siratták”.¹⁰

A falusi emberek étrendje nem volt túl változatos. Az évszakoktól függően különböző.

Hétköznapokon, télen és tavasszal két fő- és egy mellékétkezés volt. Az reggelire rántalék, májas, kolbász, töpörtyű, oldalas puliszkával és káposztacikával vagy káposztalével; tejes puliszka tejes kávé. Délben főtt vagy sült krumpli; szilvaízes kenyér hagymával. Este meleg étel: véres- vagy tormásleves; gulyás; törtfuszulyka; tejes puliszka; verttej, törött tej vagy aludttej; zsírba fordított puliszka vagy zsírba fordított káposzta; púkása; rántott hagyma; szilvaízes gombóc vagy szilvaízes derelye. A tej után nyomtaték is jut: reggelről maradt rántalék, rántott vajas puliszka.

Tavasztól őszig három fő- és egy mellékétkezés volt. A mellékétkezés (uzsonna) a fecskék visszatérése után kezdődött. A szegény családokban a nyári uzsonnázás ki-kimaradt. Reggel túrópuliszka, csirkehús vagy rántotta puliszkával, savanyúságnak salátalé. Délben árvalevesek, másodiknak húsos étel. Hússal főtt levesek után másodiknak a levesben főtt hős, harmadiknak tejbekása, lepény vagy lapótya. Délután öt-hat óra tájban uzsonna: kenyér hagymával, retekkel vagy zöldborkával. A hagymát meghántása után úgy vágják cikkekre, hogy a fej nem esik szét. A cikkek közét megsózzák, marokba fogva megszorogatják. Uzsonnakor, ha kalákások vagy napszámosok is dolgoztak, akkor egy-egy pohár pálinka, friss túró és szalonna is előkerült. A háziasszony gondoskodott a sóról, a takaróruha sarkába örölt sót kötött. Ha véletlenül otthon maradt a só, vagy elfogyott, tréfásan azt szokták mondani: „Tartsd a hagymát Parajd felé, ott van só elég!” Este a már felsorolt meleg ételeken kívül készítették a következőket: dincelt káposzta; rántottás lé; rántott hagyma; árvagulyás; rántott krumpli.

Az ősz a két fő- s egy mellékétkezéshez való visszatérés átmeneti időszaka volt. Délben már nem vittek meleg ételt a mezőre. A szokáshoz híven a zabaratás befejeztétől tavaszig délben sem a mezőn, sem otthon levesételt nem ettek.

A hétköznapitól eltérő volt és ma is az a vasárnapi, ünnepi és az alkalmi étkezés. Vasárnap télen-nyáron három főétkezés volt. Ünnepnapokon nem ettek puliszkát (kivéve töltött káposzta mellé) és paszulyleves. A reggeli kenyér, télen disznóköltés; tej, tejeskávé, tea. Ebéd marha-, lúd vagy récehússal főzött laskaleves, galuskaleves, zsemlekásaleves. Másodiknak a levesben főtt hús szósszal, párolt káposztával. Ha sült hús van, a savanyúság télen sósuborka, káposztacika, nyáron kovászos uborka. Harmadiknak sütemény, ami el-elmaradt. A vacsora a déli maradék, vagy hideg

étel: télen fasírt, kolbász, hideg májas, töpörtyű, nyáron vaj, túró. Délután -uzsonna helyett – délről maradt süteményt, gyümölcsöt, kakast (pattogatott kukoricát), befőttet eszegettek.

Ünnepnapokon (fontosabb vallási ünnepek, névnap, születésnap, bálók, disznóölés, kaláka, pocitavivés, lakodalom, halotti tor, stb.) viszonylag változatos ételeket sütöttek-főztek a hagyományoknak megfelelően.¹¹

Karácsony táján, de általában decembertől sokan vágtak disznót. Ilyenkor összegyűlt a család, és közösen dolgozták fel a disznót. Készítettek kolbászt, vérest, májast, szalonnát, kocsonyát, töpörtyűt, disznófősajtot. A kolbászt, a vérest, a májast, a szalonnát és a sonkát többször füstölőbe tették, majd ha a füstöléssel végeztek, akkor került fel a padlásra, és a tél folyamán fogyasztották. A disznóvágás napján az ebéd friss disznóhúsból készült, vagyis káposztalében megfőzték a gombócokra vágott disznó agyát; másodiknak lecsi pecsit készítettek.¹²

Evésre vonatkozó népi hiedelmek, babonák:¹³

- karácsony harmadnapján nem szabad zsírost enni, mert nem lesz szerencsénk
- pénteken nem szabad túrót, ordát, sajtot enni, mert a juhok elpusztulnak
- a szalonnát csak akkor szabad megkezdeni, amikor a kakukk megszólal
- húsvét vasárnapján nem szabad szenteletlen tojást, sonkát enni, mert csont nő a szájába
- újévkor disznóhúst kell enni, mert a disznó eléfelé túr és segíti céljaiban a családot
- újévkor nem szabad tyúkhúst enni, mert az hátrafelé kapar és kár éri a házat
- két karácsony között nem szabad paszuly levest enni, mert megkelésesedel
- pénteken nem szabad szalonnát enni, mert megtetvesedel

Öltözködés, divat:

Régen az emberek öltözetüket hagyományosan saját maguk állították elő. A ruhákat kenderből, gyapjúból készítették.

Korosztályonként a viselet csak színében különbözött, anyagában nem. A kisgyermek hosszú, csepűből, kenderből szőtt inget viseltek, iskolás korban a felnőttekéhez hasonló öltözékben jártak. A lányoknál ez alsószoknyából (pendelyből) másfél széles szöttes szoknyából, ingből, mellényből, lajbiből állott. A szoknya előtt kötényt viseltek (egyszínű, piros, akárcsak a mellényé, fekete bársony és zsinórdíszítéssel). Az asszonyoké már színes szöttes volt: piros-fekete, zöld-piros, kék-fekete; míg az idősebbek tiszta fekete szöttest viseltek. Az asszonyok és lányok befonták hajukat; a lányok szalagot, pántlikát kötöttek hajukba, az asszonyok főkötőt, fejkendőt hordtak. A kötény egyszínű, fehér illetve fekete volt. Az 1940-es évektől piros-feketével varrott, ún. magyaros kötényt viseltek a lányok.

A férfiak általában zöld vagy fekete kalapot és harisnyát öltöttek magukra. A fiatalok harisnyáján a zsinórdíszítés kék, az idősekén fekete. A legények csizmában, harisnyában, ingben,

mellényben jártak; ha hideg volt, akkor posztóból készült ujjast, szokmányt vettek fel. A férfiak többsége, de a fiatalok többsége, de a fiatalok többsége is, a munkaruha funkciójú székelharisnyán kívül vasárnapi székelharisnyát is viseltek, mely különbözött a másiktól, mégpedig abban, hogy a vasárnapiak patyolat tiszták voltak. Ha viszont megkoptak, akkor be fogták őket viselni. Bármilyen meleg is volt a nyár, az alsósófalviak egy része még az 1960-as években is télen-nyáron székelharisnyában járt. A harisnyára fekete, magyaros szárú csizmát húztak, általában csak ünnepnapokon, mert hétköznap inkább bakancsban jártak. A lábbeli a XX. Század első felében még sokaknak a bocskor volt. Még 1965-ben is két gyermek bocskorban járt iskolába. A gyermekek zömének nem volt csizmája, mivel az drága volt, de hamar ki is nőttek. Felső testrészükhöz fehér ing, rajta fekete mellény, lajbi volt. Télen sötét posztóból készült zekét (feszés ujjast) viseltek, melyeken ritkán volt zsinórdíszítés. Az ujjak végét, a gallért és a zsebek szélét fekete posztóval díszítették. A nők is általában csizmát hordtak, főleg télen, nyáron már félcipőben vagy szandálban jártak. A fiúk és a fiatal férfiak zöld kalapját színes gyöngyökkel kirakott bokrétaival és árvalányhajjal díszítették.

Szüreti bálkor mind a lányok, mind a fiúk mellényükre széles fehér hímzett szalagot tettek, a legények csizmájukon sarkantyút, ingujjukon karmantyút viseltek. A sarkantyú és a karmantyú a sok évszázadon keresztül katonáskodó székel férfiak katonai felszereléséhez tartozott tulajdonképpen. A ló gyorsabb vágására biztatásához sarkantyú kellett, a karmantyú pedig a karddal vívó férfi csuklóját védte. A karmantyú színes vastag gyapjúfonalból készült, színekombinációi piros, fehér, zöld, rózsaszín, kék, sötét volt. Alsósófalván az 1930-as évek végén honosodott meg a pantallónadrág. A városi divat a hagyományos viseletet megváltoztatta, mégis azt mondhatjuk, hogy ragaszkodnak a népviselethez. Ezt az öltözetek ma már csak ládafiák, szekrények őrzik. A fiatalok csak bizonyos alkalmakkor, mint például konfirmálás, szüreti bál, színpadi szereplés, nemzeti-vallási ünnepek, stb. veszik fel a népviseletet.¹⁴

Egészségügy:

Alsósófalva egészségügyi ellátása igencsak gyengének nevezhető a XX. század folyamán (még ma is az). Bizonyítéka ennek, hogy csupán egy orvos tevékenykedett a '20-as '30-as években, Parajdon, akinek ezen kívül még gondoskodnia kellett Alsó- és Felső-sófalva lakosságáról, továbbá Atyha, Siklód és Szolokma betegeiről is. Körülbelül 10 ezer lakosra jutott 1 orvos. Ő is csak akkor ment el a falvakba házhoz, ha felkérték erre, és szekérral odaszállították. Sokszor nehéz volt megtalálni az orvost, és a késések miatt gyakori volt a halálesetek száma. Nagy mértékű volt a gyermekhalandóság, különösen olyan járványok alkalmával, mint a bélhurut, szamárköhögés, vérhas vagy spanyolnátha. Például 1926-ban több mint 30 csecsemőt temettek el. Parajdon volt gyógyszerár, de a gyógyszerek drágák voltak.

A kultúra alacsony szintjét jelzi, hogy ebben az időben nagy teret hódított a babona és kuruzslás. Híres volt a szovátai, ún. „vaskalapos ember”, aki a betegségek okozóinak az ördögöket és boszorkányokat tekintette, akik a kéményben rejtőzködnek, ezért felkérésre oda belövöldözött. Szintén elterjedt volt a betegekre való „ráolvasás” és a „pokolvar elleni kerülés”.¹⁵

Betegségek, amelyek megjelentek 1900 és 1930 között a faluban: vízkór, pokolvar, gyermekaszály, tífusz, gutaütés, tüdővész, agyhártyagyulladás, tüdőgyulladás, szamárhurut, csontszú, hörghurut, gyomorrák, sárgaság, vérhas, vereshimlő, kanyaró, influenza, hasi hagymáz, angolkór, nyavalyatörés, görvélykór, és még sok más. Ezek és ehhez hasonló betegségek a 30 év alatt körülbelül 800 ember halálát okozták.¹⁶

Szociális helyzet, szegénység:

Alsósófalván a lakosság emberemlékezet óta szegény volt, sosem volt hiány a szegénységből, vagyis hasonló volt a többi kődombra épült településhez. Gazdagnak nevezhető család nagyon kevés volt. A zsidó lakosságnak volt némi vagyona, de „nálunk a zsidók is szegények voltak”. Akinek volt magánkocma vagy mészárszék, esetleg üzlete az már módosabb család volt. A rossz állapoton segített valamelyest a sóbánya, mert aki ott dolgozott annak legalább volt stabil fizetése.

A falunak valamikor volt egy koldusa is, aki járta a házakat és időnként vissza-visszajárt a faluba.

A zsidókat a második világháború alatt itt sem kímélték, elhurcolták őket innen is.¹⁷

„A falu társadalmi életében a második világháborút megelőző években az osztálykülönbségek nagyon kiéleződtek. Egy kis számú gazdagabb paraszt irányította, és függőben tartotta a falu nagy részét. Ők nagyobb vagyonnal és több szolgálival rendelkeztek. A lakosság a következőképpen oszlott meg: 1% gazdag paraszt, 50% szegényparaszt, 25% középparaszt, 24% földnélküli paraszt, akik arra kényszerültek, hogy napszámosként dolgozzanak, vagy a falutól távol keressenek megélhetést, mint kötőrők, bányászok, erdőmunkások. A lányok többsége városon cselédeskedett, hogy megszerezze a férjhez menéshez szükséges kelengyét, hozományt, segítve az elszegényedett szülőket is.”

„Közvetlenül a háború után a falu lakosainak társadalmi helyzete szerinti összetétele a következő volt: gazdák (kulákok) 17%, középparaszt 25%, szegényparaszt 25%, a többi földnélküli, többnyire erdőmunkás”.¹⁸

II. Alsósófalva gazdasága

Gazdasági élet:

„Alsósófalva gazdasági életét jellegzetessé teszi az, hogy nem egységes földművelő nép lakja, hanem jó része a bányászatból, fakitermelésből, fuvarozásból, állattenyésztésből és háziiparból teremtette meg a gazdasági élet feltételeit”.

A sóbánya: Már a kezdetek kezdetén bányásztak ki sót a szóban forgó sótelepről, de 1918-1989 közötti időszakban a fontosabb megemléltendő eseményeket a következőkben ismertetem.

1913-ban elkészült a parajdi vasútállomás, és ez jelentős fellendülést hozott a só kitermelésben. A trianoni döntéssel a teljes magyar sóbányászat a határokon kívülre szorult. A parajdi sóbányát az állam 1929-ben átadta az Autonóm Monopóliumok Házának. 1945-ben vezették be a robbantásos fejtést, s ez növelte meg lényegesen a termelékenységet, viszont hátrányosan hatott a kamarafalak és a plafon stabilitására. 1947-1949 között megnyitották a Dózsa György bányát, de a nyitási munkálatokkal egy időben még 1954-ig művelték a Párhuzamos bányát is. 1950 októberében rendszeresítették a réselőgépek használatát. A modernebb technológiák bevezetésével nőtt az egy főre eső kitermelt só mennyisége is: 1920-ban 75 kg/óra, 1950-ben 550 kg/óra, 1952-ben 720 kg/óra.

1985. május 18-án történt egy súlyos baleset, amikor két parajdi és egy alsósófalvi bányász vesztette életét.

A falu gazdasági életére és munkalehetőségére nézve nagyobb jelentőséggel bírt a sóbánya a századok során, mint jelenleg. A kitermelés primitívsége a gépek megjelenése előtt sok munkalehetőséget biztosított a terület nagy részének. Az utolsó két évtizedben a sóbánya termelése nagyon hullámzó képet mutatott. Egy-egy családban apáról fiúra is öröklődött a bányász-foglalkozás.¹⁹

A földművelés: Mezőgazdasági termőképesség szempontjából az alsósófalvi határ harmad-, negyed- ötödosztályú kategóriákba sorolható. Gyenge minőségű a föld a településen és környékén, ezért is nevezik keserű öngúnnal Szikonyországnak Alsósófalvát (a szikony terméketlen, sárga föld, agyag). Szikonyországban megtermelt a zab, a rossz, kevés búza is, a kukoricatermés mindig bizonytalan volt. Ráadásul az éghajlat sem kedvezett a növények termesztésének, többször is megfagyott a termés.

A kollektivizálás előtt nagyobb birtokállománya senkinek nem volt. A birtokmegosztás (0,64 ha terület jut egy emberre)²⁰ azt mutatja, hogy a falu gazdái nagyobb részt törpebirtokosok. A másik része a falunak csak földműveléssel foglalkozott, de mivel a föld nagyon gyenge minőségű, ezért soha nem tudnak tartalékolni. Télen sokat nélkülöztek ezek az emberek. Helyzetükön segített

volna a jól megszervezett és valamikor szépen beindult háziipar. A harmadik csoportot a vásárolt birtokok tulajdonosai alkották. Ők összegyűjtött pénzükből vettek földet, de közöttük sincs olyan, akinek birtokállománya meghaladta volna a 10-12 hektárt.²¹

Az erdőgazdálkodás: A falunak fontos bevételi forrást jelentettek az erdőségek. Aki napszámban dolgozott az többnyire favágással foglalkozott, Segesvártól a Gyergyói havasokig mindenhol meg lehetett találni az alsósófalvi favágókat. Erdőgazdálkodásuknak két területét ismerjük: a közbirtokossági tulajdon kitermelésénél alkalmazott métervágást és a kisvállalkozó kétlovas fuvarozást. Az erdők államosítása óta (1948) megszűnt az a gazdálkodási és kereskedelmi lehetőség, hogy sófalvi középgazdák a nyárádszeredai piacra hordják deszkáikat, és csere által biztosíthatják maguknak a marosszéki kenyérgabonát. Az állami tervgazdálkodás rendjén a vidék erdőségei is lefogytak. Az 1950-es évek végén, 1960-as évek elején félhavonként vitte a falu favágó munkásait a háromszéki vagy moldvai havasokba. A sok ideig egyhuzamban tartó munka, igénytelen havasi életmód meg is bosszulta magát sokszor, amikor három-négyheti erdei élet után keresetükkel hazajöttek az emberek. Ez az életmód az alaptényezője annak, hogy a sóvidéki települések közül Alsósófalván fogy el a legtöbb szeszes ital.²²

A háziipar: Valamikor nagyon nagy jelentőséggel bírt, mert csökkentette a készpénzkiadásokat azáltal, hogy egyes közszükségleti cikkeket maga állított elő. Ez most hanyatlóban, részben átalakulóban van. Az 1960-as évek elejétől kezdve az ipari telepek megrohanása, a nehéz de gyors pénzkeresési lehetőségek nagy eltolódásokat teremtett a falusi életben. Lassan eltűntek a kétnyüstös gyolcsok, a háromnyüstös terítők, a négynyüstös ponyvahímes, ötnyüstös táblaszövészek. Ezek mind-mind nagy büszkeségei voltak az alsósófalvi leányoknak. Az átalakulás a férfiak által végzett háziipart sem kímélte. Valamikor minden férfi tudott fűrni-faragni és egyetlen ház udvaráról sem hiányozhatott a kézvonó pad. „Mindenki maga készítette el szerszámain. Gereblyét, fából készült fénkötököt, falapátot, szerszámnyelveket, sulykot, guzsalyt, motollát, vetőszeget, tekerőlevelet. A finomabb háziipari cikkek előállítását kifejlesztette a falusi kismesterségeket.. Különösen az erdős vidékekre jellemző zindelyhornyolás, lajtorja-készítés, szuszékok faragása, ácsmesterség voltak jellemzőek”. Komolyabb jövedelmet biztosított a szekeresség. Jó lovakat tartó gazda alkalmilag sok pénzt keresett azzal, hogy kereskedő embereket vagy hivatalnokokat vitt a megyeszékhelyre.²³

Az állattenyésztés: A falu lakói állattenyésztéssel is foglalkoztak. Volt marhacsorda, disznócsorda és kecskecsorda is. Kecske a kollektív előtt nem volt, csak azután szaporodtak el. Az alsósófalviakat „bivalyosoknak” nevezik, mert sok volt a bivaly is. Tavasszal a nem fejős, vagy borjúzó teheneket felhajtották az alsósófalvi havasra, és egészen őszig ott voltak. A pásztor, akit megfogadtak az állatok őrzésével, ősszel számba kellett adjon minden állatot. Ha valaki nem kapta vissza tehenét, és az a pásztor hibájából vészett el, akkor ő meg kellett fizesse a tulajdonosnak. „Olyan is történt, hogy egy gazda két tehenet hajtott ki a havasra, de ősszel nem volt, amit bekössön

a pajtába. Az egyik beesett a szakadékba, a másikat elvitte a medve”. A juh is jellemző Alsósófalvára, mert több major is volt, akik a juhokkal foglalkoztak.²⁴

Gépek megjelenése:

Nagybátyám, Fülöp József legrégebbi emléke szerint valamikor a '40-es években volt először gép a faluban (cséplőgép) és traktor. A '30-as évekig még a fából készült csépet használták. Belső égésű motorral működő cséplőgép legelőször nagybátyáméknak volt, amit az ő édesapja szerzett be Budapestről, a Magyar Királyi Gépészeti Intézettől. Ekkoriban jelentek meg szintén a „zsákos” cséplőgépek, amelyek már nem a földre szórták a gabonát, mint elődje. Még a kollektivizálás előtt az állam hirtelen minden gépet összeszedetett és elvitetett a faluból, a Nyárád mentére, még Moldvába is. A tulajdonos soha vissza nem kapta gépét, és csak a traktorokra adtak egy cetlit, hogy elvitték.

A II. Világháború idején az „öreg székely” Lukács András bá és Pisti Sándor, alsósófalvi lakosok sofőrök voltak a hadseregben és így nekik volt autójuk, amelyek 2-3 tonna terhet bírtak. Az '50-es évek elején teherszállító gépek is egyre jobban kezdtek megjelenni a faluban. A teherautók sehol nem voltak magánkézben, hanem minden az államé volt. Az első magán teherautó Salamon Kálmán nevezetű lakosnak volt, ami a háborúból visszamaradt orosz Molotov típusú gép volt. A '60-as évek végén, '70-es évek elején az UMTCF-nél és IFET-nél dolgozó sofőrök voltak, akiknek volt teherautója: az öreg Munyi bá és Fülöp Elek.

Favágó gépe Sükösd Dénesnek volt, egy német gyártmányú, Wagner, benzines favágó gép, egy dugattyús, két nagy len kerékkel az oldalán. 1955-től 1975-ig vágta a fát a faluban.

A traktorokat legelőször a kollektivizálás idején hozták be Alsósófalvára, amelyek lánctalpas traktorok voltak. Ezeknek a traktoroknak a gumikerekes változata volt a 27-es Traktor, amelyek kicsivel ezután jelent meg.

Motorkerékpár is ritkán volt látható a faluban. Lukács Lajos (gúnyos nevén Tyúk Lajos) a '60-as évek közepén vásárolt egy 125 köbcentiméteres Java motorkerékpárt, amely neki volt először, és azért, hogy megtanulhasson vele menni, kiütötte a ház középső falát, és ott „közlekedett” vele. Ha valaki meg akarta nézni a járművet, akkor neki cserébe kukoricát kellett fejteni. Rajta kívül Demeter Dezsőnek volt szintén egy Java típusú motorkerékpárja, később fiának, Demeter Zoltánnak volt egy mini mobrája.

Lassan megjelentek a személygépkocsik is. Dacia 1100-as legelőször Kacsó Andrásnak, a székelyudvarhelyi kultúrház volt táncmesterének volt, amit 1969-ben vásárolt. Mindenki a csodájára járt. Utána Demeter Zoltánnak lett egy Trabantja. 1989-ig a faluban összesen 8-9 személyautó volt.²⁵

Urbanizáció, iparosodás, építkezés:

1989 előtt szinte nem is lehet beszélni urbanizációról vagy iparosodásról Alsósófalván. A kollektivizálás idején elindult egyféle urbanizálódás és iparosodás, de az akkori rossz körülményeknek köszönhetően nem tudott eléggé kibontakozni egyik folyamat sem. Megemlíthető az infrastruktúra fejlődése, a víz és a villanyáram bevezetése.

A két Világháború között a faluban általában egy-kétszobás házakat építettek, a módosabb gazdák háromszobásat is. Az egész család egy helyiségben lakott, a szegényeknél sokhelyütt négyöt vagy több személy is. 1938-ban, a faluban 485 ház volt, kb. 100 egyszobás, 360 kétszobás és 25 háromszobás. A legfontosabb építőanyag a fa volt. Az alapot kőből rakták ki. A falakat rakott boronafából készítették, vagy faoszlopok közé csapolva, faragott fából rakták ki, és töredékes szalmával kevert anyaggal tapasztották be. A tetőfedés szalmából és zsindelyből készült el, később ezt felváltotta a cserép. Az anyagok beszerzése után a házak viszonylag hamar felépültek, mert a kalákában sokan segédkeztek. A házak berendezésének szépsége gazdájuk anyagi helyzetétől függött. Általában mindenütt volt ágy, kanapé, asztal, székek és kaszten, s szekrény csak a módosabbaknál. A szülők mindig gondoskodtak arról, hogy a fiú új lakásba költözhessen, ha megnősült. A Sóvidéken a legrégebbi házak kétsejtűek voltak. Ilyen volt a Sebe János háza is Alsósófalván, melyet 4-5 éve bontottak le. Később cserépfedést építettek rá, de alaprajzilag igazoltnak látszik, hogy a legrégebbi ház volt a faluban. A kicsi házban volt a tüzelő, az ereszben a sütökemence. Ma is ugyanígy építkeznek Alsósófalván, annyi változással, hogy az újabb építési technikákat is használják (cserépfödés, a falakat kőből és téglából készítik, a legtöbb helyen van csűr, pajták, búzaszín, fásszín stb.).²⁶

A '60-as években kezdték el a víz bevezetését és folyamatosan, a házak 90%-ba be is vezették. Nagypám, idős Biró Vencel volt akkoriban a falufelölős és az ő közbenjárásával sikerült véghezvinni a vízhálózat kiépítését. Jelenleg is a hat darab gyűjtőmedence látja el a falut vízzel. A víz szabadeséssel jut el a házakba. A faluban nem volt, és ma sincs csatornázás. Villanyáram 1962-től van a faluban.

Gyár, vagy nagyobb mennyiségben terméket előállító egység nem volt. Sok volt a kisiparos, a kézművességgel foglalkozó ember, és ma is az. Az emlékek szerint volt kovácműhely, asztalos műhely (egy bútor asztalos is), suszter, szabó és tímár is.

Ezek a folyamatok 1989 után érezhetőek és vehetőek észre.²⁷

Szakmaválasztás, foglalkozások:

Mint a legtöbb székelyföldi faluban, Alsósófalván is már kicsi koruktól kezdve munkára szoktatták a gyerekeket. Amint valamit rá lehetett bízni, azt rá is bízták a gyermekre (állatok őrzése, kapálás, kisebb mezei munkák).

A kollektív ideje alatt ún. divat volt a szakmák terén, vagyis ami a keresett (divatos) szakma volt, azt végezte szinte mindenki, miután felnőtté vált. Divatos szakmák voltak: traktorvezető, teherautósofőr a férfiak körében, a nők pedig nyári szezonmunkára pincérnek, kiszolgálóknak, szakácsnőknak mentek a tengerpartra. Idővel ezek a divatok változtak, amikor nagyobb városokban kezdtek el dolgozni. Fémfeldolgozó, marós, esztergályos szakmát választott sok fiatal férfi. A nők a textiliparban (a székelyudvarhelyi Cérnagyárban), varrodákban, kereskedelmi egységeknél dolgoztak inkább.

Nagy „divat” volt a bányász mesterség, de oda is nehéz volt bejutni, mert egy időben nagy volt zsúfoltság (mondhatni még ma is az).²⁸

III. Alsósófalva kulturális múltja

Hit és erkölcsi élet:

Az alsósófalvi ember lelkületének alapvonásaiban vallásos ember. „A táj lelkesége is Isten keresésére nevelte rá. A hegyvidéki élet sok, ijesztő, rejtelmes adottsága, a sóbányászat életveszedelme, a hosszú fuvaros utak ijesztései megtanították ezt a népet Istenben bízni és minden körülmények között minden jót egyedül tőle, remélni”.

Az egyházközösség egyház-fegyelmezési esetei sehol nem tartanak számon olyan egyháztagot, akit istenkáromlásért vagy nyílt istentagadásért kellett volna fegyelmezni. Úgy tartják még most is, hogy a sófalvi ember lelki hiányt érzett és érez, ha nem mehetett el templomba. Az 1913-as évi lelkészi jelentésből tudni lehet azt a fontos adatot, hogy csütörtök kivételével minden reggel hét órakor tartották az istentiszteletet. Az istentiszteletek látogatóinak gyermeklétszáma a falu lakosságához viszonyítva mindig magas volt, ami jelenleg a szaporulat romlásával igencsak lecsökkent. 1950-ben több mint 500 család volt az egyházközösség tagja. A faluban volt felekezeti iskola is, ami 1920-ban szűnt meg. 1948-tól 1989-ig teljesen kiszorult a vallásoktatás az iskolából, de attól az időponttól a lelkészek a papi lakban végezték a gyermekek vallásos és erkölcsi nevelését.²⁹

Létezett ifjúsági egyesület is Alsósófalván 1865-től. Az I. Világháborút követően a legközelebbi adat 1922-ből származik. Abban az évben november 26-án Turóczi Árpád olvasta fel a 17 cikkből álló új református ifjúsági egyleti szabályzatot. Az új megalakuló ifjúsági egyesület programjában szerepelt először rendszeres Szentírás-olvasás, a fiúk és lányok közös összejövetelén. Ugyanekkor adta ki az állam is rendeletét ifjúsági egyesületek létesítésére, s így a gyülekezet nevelését az állami iskola s a református felekezeti iskola tanítói két irányban végezték. A hatóság hamar (1924-ben) betiltotta ezt a református ifjúsági munkát. Később a megújult együletet Balogh Ferenc lelkész vezette. A munka inkább színdarabok előadásából állott ebben az időben, bibliaórának nyoma sincs. 1933-ban az egyházi jellegű ifjúsági egylet nem bírja a konkurenciát az állami ifjúsági egyesülettel, és megszűnik. A feljegyzések szerint a lelkész néha megjelent az állami ifjúsági egyletben és bibliaórát vagy előadást tartott. 1941 teléig nincsen komoly nyoma az ifjúsági munkának. 1935 ősztől Valády György lelkészkedése alatt (1938-ig) ifjúsági énekkar volt, de akkor a hatóság felszólítására az is feloszlott. 1940-ben alakult meg a Keresztyén Ifjúsági Egyesület. Kedden bibliaóra, szerdán, szombaton és vasárnap önképzés, játék, ének az ismert négyes program. Csiky Júlia 1940. október elsején megalakítja az első leányszövetséget. 1941-ben a lelkesülés után a tavaszi munkát már így jellemezte az egyik jelentés, hogy az „nagyon laza”. A levente-oktatás elvonta az ifjúságot és a Kolozsváron tartózkodó lelkész helyett a környékbeli lelkészek végezték a beszolgálat. 1942 májusában hitvallásos bibliaköri munka indul, szervezet

nélkül, külön fiúknak és külön lányoknak, melyet a lelkész és felesége vezet. Az összejöveteleken bibliaolvasás mellett egy-egy szépirodalmi könyvet is olvasnak, vagy valamilyen, az ifjúságot is érdeklő témával foglalkoznak. 1943. október 10-én Alsósófalván is ifjúsági napot tartanak Borús István szervezésében, melyen Marosvásárhely, az udvarhelyi Református Kollégium, Parajd, Szolokma, Felsősófalva és több más község ifjúsága képviseltette magát. 1943 őszén a serdülő fiúknak és lányoknak is indul külön-külön bibliaóra. Taglétszám átlag 20-20 ifjú. 1944 őszétől a háború átvonulása és a lelkész elmenekülése miatt szünetel az ifjúság körében végzett tevékenység. A bibliás legények és leányok kis csapata 1945 telén gyűl újra össze. „A második világháborút követő években az ifjúság, egyesületi keretek nélkül, vasárnapról vasárnapra, Isten iránti hálóját csak a templomlátogatásban, a gyülekezet közös éneklésében és imádságában, az Igehirdetés meghallgatásában tudja kifejezésre juttatni.”³⁰

A sóvidéki tánc:

Még néhány évtizeddel ezelőtt is gyakorlatilag mindenki kellett ismerje a helyi sajátos táncot, mert nagy szégyen volt, ha valaki nem tudott jól táncolni. A társadalmi megbecsülés szempontjából oly jelentős helyet vívott ki magának, hogy párválasztási gondokkal küszködött az a személy, aki nem sajátította el a tánc művészetét. A tánc segítségével át lehetett törni a szegények és gazdagok közötti korlátot. A sóvidéki táncok egész Udvarhelyszéken és Marosszéken ismertek voltak. Ez a tánc annyira híres lett, hogy már az 1960-as évektől tanítani kezdték Székelyudvarhelyen, Csíkszeredában, Marosvásárhelyen és Kolozsváron is. Székelyudvarhelyen a Szakszervezet tánc csoportját a néhai, alsósófalvi születésű Kacsó Sándor irányította nagy sikerrel. A sóvidéki tánc sikerét öregbíti az évek óta Felsősófalván megrendezett Székelyföldi Tánc tábor. De, mint sok minden más, ez is kezdte elveszíteni jelentőségét.

A sóvidéki táncrend gyakorlatilag azonos Felső- és Alsósófalván, Parajdon, Korondon, Atyhában, Pálpatakán, Fenyőkúton és Békástanyán is. Eszerint elsőként a lassú táncot, majd a gyors csárdást, vagy maroszékit járták, ezt követi a szökő. A maroszéki előtt sóvidéki legényest is beiktattak, de a legényest külön is eltáncolták a teljes táncrendtől függetlenül.³¹

Népszokások:

A Sóvidék lakosai mindig megtalálták az egyensúlyt az alkotó hagyományörzés és a józan újítás között. Dömötör Tekla szerint a népszokás „a kultúra hagyományozódásának spontán formája, az a keret, melyben a nép ünnepe és hétköznapja lejátszódik. Közösségi magatartásmód és cselekvésmód. Olyan viselkedésmód, amelynek a közösség tagjai alávetik magukat, mert megfelel az élő kulturális hagyománynak. Egyszerre illemtan, erkölcs kódex, íratlan törvény, művészet, költészet, mítosz és mágia.”

A XX. század második felében és ma is élő népszokások a következők: a naptári év jeles napjaihoz fűződő népszokások (farsangtemetés, hajnalozás, zöldágtevés, locsolás, hesspávázás), munkához fűződő népszokások (kukoricahántó, fonó, tollutépő, kaláka), a családi élethez fűződő népszokások (keresztelő, konfirmáció, katonabúcsú, lakodalom, temetés).

A legtöbb mulatságot, táncot, bált és lakodalmat a farsangban tartották. A két világháború közötti időkben minden falunak rendeztek ún. színdarabos bálokat. A fiatalok, tanítók, kántorok más értelmiségiek vezetésével népszínműveket mutattak be, utána következett a bál. Ez az egész falu mulatsága volt, nemre, életkorra, foglalkozásra való tekintet nélkül. A farsangi mulatságok egyik hagyományos formája az egész vidéken a fonóbál volt. Ezt azok a lányok vagy asszonyok szervezték meg, akik a fonóseregbe jártak. Rendszerint valamelyik fonóasszonynál gyűltek össze. A lányok meghívták a legényeket, az asszonyok fonóbájljukra meghívták a férjeket. Ők gondoskodtak az italról, az asszonyok pocítás kosárban ennivalót vittek. Éjfélkor megterítették az asztalt, egymást kínálgatták, ettek-ittak reggelig. Ugyanez a szokásrendje a kosaras bálnak is. Kosaras bált szerveztek utcánként, csoportonként, foglalkozás szerint, stb. Alsósófalván a harmincas években három farsangi táncmulatságot rendeztek: Fejesbált (a módos gazdák, egykori lófők ivadékainak mulatsága), a húzatók bálját (egykori sóhúzatók, lovas gazdák, fuvarosok), és átalvetős bál (az erdőölők, tenyeres munkások, szegény emberek mulatsága). Az idős sófalviak még emlékeznek a fogatosok, szekeresek gyeplobáljára, a külön szervezett bányászbálokra, de szokás volt a szürke bál, a megszürcült fejű emberek, idősebb korcsoportok mulatsága.³²

A sóvidéki hesspávázás a pünkösdi király és királynéválasztás körébe tartozó, napjainkban is élő, gyermekek által gyakorolt népszokás. Az idősebbek emlékezete szerint a század elején hesspávázni a nagylányok jártak. Napjainkban a szereplők egy-hat osztályos leánykák. Egy-egy csoportban öt-nyolc lány szerepel, és egy ugyanolyan korú fiú a király. A legkisebbiket a leányok maguk közül királynénak választják. A többiek, akik a zászlókat viszik, a „ludak”. Legfontosabb feltétel, hogy a szereplők mind jó énekesek és bátor fellépésűek legyenek. A királynak nem kötelező énekelnie, az ő feladata a pénzadomány összegyűjtése és megköszönése. A hesspávázók jó előre össze szoktak beszélni, és egy kijelölt időben összegyűlnek valamelyikük házában, hogy elinduljanak bejárni a falut. A kellékek összeállításában a szülők segítenek. A királynak koronát vagy cukorsüveg alakú csákót, a lányoknak fehér virágkoszorút vagy pártát készítenek. Valamennyien népviseletbe öltöznek. A ludak rúdra kötött szöttes törülközőt vagy szervétet visznek zászlóként. A csapat kora reggel indul vasárnap, és énekelve bejárják az egész falut. Manapság addig járnak, amíg bírják hanggal, és a lábuk bírja, de régen csak az első harangszóig illett hesspávázni. A menet élén a király halad, bal oldalán a királyné, mögöttük a koszorúslány, utánuk két sorban a zászlósok. A hesspávázók hallatára régebb minden háznál kinyíltak az ablakok és a kiskapuk. A felnőttek az utcára tódultak, magukhoz hívták a királyt és átadták pénzadományukat. A

király az adományt mindenkinek megköszönte: „Köszönöm hálásan, hogy így ellátanak, / Hogy üres marékkal el nem bocsátanak.” Az összeget a végén elosztották egymás között. Közös játékkal zárták a napot.

A hesspávázás eredetére több magyarázat is van. A legelterjedtebb az, hogy a hesspávázás a sójoggal volt kapcsolatban. A szájhagyomány szerint a sófalviak sójogi panaszukkal Mária Terézia császárnőhöz fordultak, aki fogadására és jóindulatának megnyerésére öltöztették a gyerekeket hesspávázóknak. A játéknak régen párosító funkciója is volt, napjainkban már csak megszokásból járnak hesspávázni.³³

Népi gyermekjátékok:

Az 1970/71-es tanévben az akkori „Jóbarát” című hetilap „Sípbal, dobbal” címmel játékgyűjtő versenyt szervezett. Az alsósófalvi iskola tanulói is végeztek gyűjtőmunkát. Játékszereket készítettek és egy-egy adott témakörben játékleírásokat gyűjtöttek. 135 különféle játékszer és 195 játékleírást küldtek be. Fa játékszerek: zúgató fontál, fűzfa síp, bodzafa-puska, táncosnő, kopácsoló pattogó Peti, stb. Egyéb anyagokból: citera, ciripelő rongybohóz, kórémuzsika, rongybaba, krumpliházacska, vízi-puska, hagymaszár síp, gége zergő, szerencsecsont, sirító, stb.

Bújócskázás: A gyerekek körbe állnak, egy a kör közepére és kiszámolja a hunyót a következő mondókával: E-ke-há-néö-ha-hé-nyó-kie-tí-tie-tiká-tihá-tiné-tiö-tiha-tihé-tinyó-tikie-hú-húe-húke-húhá-húné-húó-húha-húhé-hunyó! Akire a hunyó esik, az lesz a hunyó. Behunyja a szemét és számol húszig. Ez alatt a többiek elbújnak. Akit hamarabb megkap az lesz az új hunyó. A játék addig tart, ameddig minden gyermek legalább egyszer hunyó lesz.

Süt a nap, esik az eső: A játékot legalább négy gyerek játssza. A földre három kört rajzolnak, majd mondóka segítségével kiválasztják a kiáltót: Ám-tam-té-musz-szó-reke-té-nusz-szó-reke-tiki-teke-ele-bele-bim-bám-busz. Te vagy az a nagyszájú! A többi gyerek a körökben helyezkedik el. A kiáltó középre áll és elkiáltja: „Süt a nap!” Erre a játékosok kijönnek a körökből és sétálnak közepén. Amikor a kiáltó egy körhöz elég közel jut, újra elkiáltja magát: „Esik az eső!” és beugrik a körbe. A többiek is igyekeznek egy-egy körbe beugrani. Amelyiknek nem jut kör, az kiáltó lesz. A játék addig tart, amíg minden játékos lesz kiáltó.

Kinél van a labda: A játékosok egyenes vonalban állnak fel, egyikük eléjük áll kb. nyolc méterre, és hátat fordít nekik. A dobó a feje fölött hátradobja a labdát és a játékosok közül valamelyik a háta mögé rejti. Azután együtt kiáltják: „Kinél van a labda?” A dobó megfordul és rámutat arra, amelyiknél gondolja, hogy a labda van. Ha eltalálta, akkor az játékos lesz a dobó, a dobó pedig beáll a játékos helyére. Ha nem találta el, „egyes lesz a kicsi számár”. Ha háromra kigyúl a „kicsi számár”, az illető játékost férjhez adják.

Macskázás: 4-5 játékos egymástól távol, kör vagy négyzet alakban elhelyezkedik. Egyikük középre áll, ő a macska. A játékosok dobják egymásnak a labdát átlósan, a macska igyekszik elkapni. Ha sikerül elkapni, akkor az utolsó labdát dobó játékos lesz a macska. A játék addig tart amíg mindenki legalább egyszer macska nem lesz. ³⁴

Utószó

„Mit kell(ene) tenni a falu előrehaladása érdekében?” - fogalmazta meg a kérdést András Benedek bácsi művében. „A nagyüzemi, tagosított, korszerű földművelést kell(ene) megteremteni. A kormánynak ösztönző intézkedéseket kellene hoznia ennek érdekében. Itt helyben feldolgozni a tejet, tejtermékeket előállítani; állattenyésztő társulást létrehozni; gépkocsijavító műhelyt beindítani; akár gazdasági épületek, akár lakóépületek tetőtereinek beépítésével lehet kevés ráfordítással új helyiségeket létrehozni; meghonosítani és fejleszteni a faluturizmust... A Sóvidék prosperitásában nagyon jelentős szerepet kaphat az informatika, az információs forradalom behatolása, így nagyon fontos a sóvidéki teleházak létrehozása. De a Sóvidék, Alsósófalva jövője is attól függ, hogy sikerül-e a népességfogyást megállítani és elérni azt, hogy a lakosság száma növekedjék.”³⁴

Források

1. Alsósófalva monográfiája, 4 old.
2. Alsósófalva monográfiája, 7 old.
3. Alsósófalva monográfiája, 30 old.
4. Alsósófalva monográfiája, 50-51 old.
5. Alsósófalva monográfiája, 52 old.
6. Beszélgetés Andrási Benedek bácsival
7. Alsósófalva monográfiája, 141 old.
8. Alsósófalva monográfiája, 145-146 old.
9. Beszélgetés Andrási Benedek bácsival
10. Pogány fohászok faluja, 46 old.
11. Népismereti dolgozatok 1981, 82-97 old.
12. Beszélgetés nagymamámmal, Biró Erzsébet nénivel
13. Alsósófalva monográfiája, 105 old.
14. Alsósófalva monográfiája, 168-169 old.
15. Alsósófalva monográfiája, 225 old.
16. Alsósófalva monográfiája, 41 old.
17. Beszélgetés nagybátyámmal, Fülöp Józseffel és édesapámmal, Biró Vencellel
18. Alsósófalva monográfiája, 223 old.
19. Alsósófalva monográfiája, 42-43 old.
20. Fekete Nagy Mihály Bukarestben megjelenő könyvatos havi szemléje
21. Alsósófalva monográfiája, 45 old.
22. Alsósófalva monográfiája, 46-47 old.
23. Alsósófalva monográfiája, 47-48 old.
24. Beszélgetés nagybátyámmal, Fülöp Józseffel és édesapámmal, Biró Vencellel
25. Beszélgetés nagybátyámmal, Fülöp Józseffel és édesapámmal, Biró Vencellel
26. Alsósófalva monográfiája, 225 old.
27. Beszélgetés nagybátyámmal, Fülöp Józseffel és édesapámmal, Biró Vencellel
28. Beszélgetés nagybátyámmal, Fülöp Józseffel és édesapámmal, Biró Vencellel
29. Alsósófalva monográfiája, 79 old.
30. Alsósófalva monográfiája, 83-84 old.
31. Alsósófalva monográfiája, 170 old.
32. Alsósófalva monográfiája, 107-108 old.
33. Alsósófalva monográfiája, 117-118 old.
34. Alsósófalva monográfiája, 173 old.

Megkérdezett személyek adatai:

1. Andrási Benedek, nyugdíjas tanár (szül. 1937. május 16.)
2. Andrási Ilona, nyugdíjas tanárnő (szül. 1940. január 15.)
3. Biró Vencel, tisztviselő (szül. 1957. október 1.)
4. Fülöp József, gépkocsivezető (szül. 1951. március 11.)
5. Biró Erzsébet, nyugdíjas (szül. 1928. december 7.)
6. Fülöp Dénes, újságíró (szül. 1955. október 4.)